

**19. Yüzyıl Şâirlerinden Manastırlı Sâlih Fâik'in Dîvân'ına Dâir Bazı
Hususlar ve Hazîne-i Fünûn Dergisi'nde Yayımlanan Şiirleri**
Manastirli Salih Faik from the 19th Century Poetry, Some Issues about His Divan
and the Poems Published In the Journal of Hazine-i Funun

Şebnem ÇAMBEL KALÇO

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı,
Türk-İslam Edebiyatı Bilim Dalı
PhD Student, Istanbul University
Department of Turkish Islâmic Literature
Istanbul, Turkey
sebnem.cambelkalco@ogr.iu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-1844-318X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 16 Mart / March 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Nisan / April 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Çambel Kalço, Şebnem. "19. Yüzyıl Şâirlerinden Manastırlı Sâlih Fâik'in Dîvân'ına Dâir Bazı Hususlar ve Hazîne-i Fünûn Dergisi'nde Yayımlanan Şiirleri". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/1 (Haziran 2020): 149-170.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz*

1835 yılında Manastır'da dünyaya gelen Sâlih Fâik Bey, Encümen-i Şuarâ şâirlerindedir. Memuriyeti nedeniyle İstanbul, Burdur, Gümüşhane gibi çeşitli illerde bulunmuştur. Biri matbû, üçü yazma olmak üzere dört eseri mevcuttur. Bunlar; Arûz-i Türkî, Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye, Peymâne ve Dîvân'dır. Fâik Bey 1899 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Eserleri yaşadığı dönemin dînî, siyâsî, edebî ve toplumsal özelliklerini yansıtması bakımından önemlidir. Bu çalışmada Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, dîvânında rastladığımız dikkate değer hususlar ile devrinin mühim dergilerinden biri olan Hazîne-i Fünûn Dergisi'nde şairin yayımlanan şiirlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sâlih Fâik, Dîvân, Şiir, Hazîne-i Fünûn Dergisi

Abstract

Manastirli Salih Faik was born in Manastir. He is from the Encümen-i Suara poets who lived between 1835-1899. Mr. Faik, who was born in the Manastir, later went to various cities such as Istanbul, Burdur and Gumushane due to his government duties. In addition to his duties, he was also interested in literature. He has four works. These are Aruz-i Turki, Elfiyye-i Seniyye fi'l-Adabi'l-Ahmediyye, Peymane and Divan. His works are important in terms of reflecting the religious, political, literary and social characteristics of his time.

In this study, information about the life and works of Mr. Salih Faik. After we will talk about the issues that are found in his divan and which we consider remarkable. At the same time, his poems published in Hazine-i Funun Magazine, one of the important magazines of his time, will be included.

Key Words: Salih Faik, Divan, Poetry, Hazine-i Funun

* Bu çalışma 14/03/2019 tarihinde sunduğumuz "Manastırlı Sâlih Fâik ve Dîvânı" başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır. / This article is extracted from my master thesis entitled "Manastirli Salih Faik From The 19th Century Poetry, Some Issues About His Divan And The Poems Published In The Journal Of Hazine-i Funun", (Master's Thesis, Istanbul University, Istanbul/2019).

Giriş

Manastırlı Sâlih Fâik Bey, 1835-1899 yılları arasında yaşamıştır. Aynı zamanda 1861-1862 yıllarında faaliyet gösteren Encümen-i Şuarâ şâirlerinden biridir. Encümen-i Şuarâ, aynı dönemde yaşayan ve aynı şiir zevkine sahip olan şâirlerin, haftanın belirli günlerinde toplanarak fikir alışverişi yaptığı bir topluluktur.

Encümen-i Şuarâ şâirleri arasında Hersekli Ârif Hikmet Bey, Osman Şems Efendi, Lebîb Efendi, Ziyâ Bey (Paşa), Nâmık Kemal, Hoca Sâlih Nâilî, Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, Sâlih Fâik Bey, Mustafa İzzet Efendi vb. gibi şâirler bulunmaktadır.¹

Encümen-i Şuarâ'nın en belirgin özelliklerinden biri sebki-hindî akımını benimsemeleri ve şiirlerini bu anlayışa göre kaleme almalarıdır. Bu anlayışa göre şiirde söz oyunları, anlamda kapalılık, yeni mazmunlar, az sözle çok şey ifade etmek vb. gibi farklılıklar ön plandadır. Topluluktaki diğer şâirler gibi Manastırlı Sâlih Fâik Bey de şiirlerini bu anlayış doğrultusunda yazmıştır. Ayrıca Fâik Bey, *Dîvân*'ında bu saydıklarımızın haricinde başka farklılıklardan da yararlanmıştı. Hece vezni ile şiir yazmak, şiirlere farklı başlıklar koymak, sade Türkçe kelimeler kullanmak vb. hususlar dîvânda dikkatimizi çeken unsurlar arasında yer almaktadır. Tüm bunlar makalenin devamında ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Ayrıca 1885-1896 yılları arasında yayımlanan *Hazîne-i Fünûn* dergisinden ve Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in bu dergide bulunan şiirlerinden de bahsedilecektir.

1. Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in Hayatı

Asıl adı Sâlih'tir. 1835 yılında Manastır'da dünyaya gelmiştir. Babası, padişahın hususî işlerinde görevli olan Haseki Hacı Ahmed Bey'dir. Arapça ve Farsça öğrenmiştir.² *Dîvân*'da belirtildiği üzere Ahmed Cevad adında bir oğlu

¹ "Encümen-i Şuarâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/180.

² İbnülemin Mahmûd Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988), 2/356.

vardır.³ Sâlih Fâik Bey, Manastırlı olduğunu *Dîvân*'ındaki şu beyit ile de delilendirmiştir.

Dirsem ne olur ol büt-i nâzende benimdir

Bir râhib-i 'aşkım ki Manastır vağanımdır⁴

Fâik Bey hayatı boyunca önemli memûriyet vazifelerinde bulunmuştur. Memûriyet hayatına 1843'te, Manastır Askerî kaleminde mülâzimlik ile başlamış ve 1849 yılının ortalarında İstanbul'a gelmiştir.⁵ Fâik Bey, 1886 yılına kadar çeşitli vazifelerde bulunmaya devam etmiştir. Ancak Sultan Abdülhamid tahta geçtikten sonra Fâik Bey'in memûriyet hayatı eskisi kadar parlak olamamıştır. Edindiği yüksek dereceli rütbelerin ardından, 1886 yılında uzaklaştırma almış ve Burdur mutasarrıflığına tâyin edilmiştir. Daha sonra da emekli olmuştur. Fâik Bey'in hayatı ile ilgili Mehmet Zeki Pakalın'ın *Sicill-i Osmânî Zeyli* isimli eserinden edindiğimiz bilgilerin çok büyük bir kısmı, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgeden alınmıştır.⁶

Nakşibendî tarikatine mensup olan Sâlih Fâik Bey, Hazergratlı Hâlidîyye şeyhi el-Hâc Feyzullâh Efendî'ye intisâb etmiştir.⁷

Manastırlı Sâlih Fâik, bulunduğu yüzyılı tamamlamış ve 1899 yılında İstinye'deki yalısında vefat etmiştir. Kabri, Rumelihisarı'ndaki Kayalar Mezarlığı'ndadır.⁸ Vasiyet ettiği üzere mezar taşına şu rubâîsi yazılmıştır:⁹

Ben mu'terif-i cürm ü kuşurum yâ Rab

Âlûde-i çirk-âb-ı şürûrum yâ Rab

³ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İstanbul:İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 52b.

⁴ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 55b.

⁵ Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmânî Zeyli*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008), 6/39.

⁶ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (COA), *Yıldız Perakende Evrâkı Başkitâbet Dâiresi Mâruzâtı [Y.Prk.Bşk.]*, No. 41, Gömlek No. 15, 1a.

⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, çev. Yekta Saraç, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2016), 2/123.

⁸ İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, 2/358.

⁹ Pakalın, *Sicill-i Osmânî Zeyli*, 6/40.

*Bāb-ı kerem ü 'afvîna düşdüm şimdi
Bir mültecî-i ism-i Ğafûr'um yâ Rab¹⁰*

2. Edebî Şahsiyeti

Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in yaşamış olduğu dönem Yeni Türk Edebiyatı dönemidir. Dönemin şâirleri arasında aynı ortak zevki paylaşan, nazım tekniği kuvvetli ve eski kültüre âşinâ olan bazı şâirler "Encümen-i Şuarâ" adı verilen edebî bir topluluk oluşturmuşlardır. Bu toplulukta bulunan şâirlerinden biri de Manastırlı Sâlih Fâik Bey'dir.¹¹

Encümen-i Şuarâ şâirleri genellikle Salı günleri Hersekli Ârif Hikmet'in evinde toplanarak yaklaşık altı ay boyunca edebiyat sohbetleri yapmışlardır.¹² Her hafta düzenli olarak gerçekleştirilen bu toplantılara, çalışmamızın giriş kısmında da zikredildiği üzere dönemin önemli şâirleri katılmıştır.¹³ Ayrıca bu dönemde Dâmâd Mahmûd Celâleddin Paşa Konağı da Fâik Bey'in evi gibi olmuştur. Dâmâd Mahmud Paşa'ya "Âsaf" mahlasını Fâik Bey vermiş ve birbirlerine nazîre söylemişlerdir.¹⁴ Paşa'ya mahlas vermiş olması, Faik Bey'in yaşadığı dönemdeki önemli şâirlerden biri olduğunu da göstermektedir.

Cevdet Paşa'nın teşviki ile hece vezninin nevi ve şekillerini tedvin etmeyi deneyen ilk kişilerden biri Manastırlı Sâlih Fâik Bey'dir¹⁵. Bu amaç doğrultusunda *Arûz-ı Türkî* isimli bir risâle ve Sadrazam Âlî Paşa için hece vezniyle bir medhiyye yazmıştır. Yazmış olduğu bu şiir *Dîvân*'ında da mevcuttur.¹⁶

3. Eserleri

3.1. Arûz-ı Türkî

¹⁰ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 58b.

¹¹ "Encümen-i Şuarâ", 11/180.

¹² Hasan Aksoy, "Hersekli Ârif Hikmet Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/233-235.

¹³ "Encümen-i Şuarâ", 11/180.

¹⁴ İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, 1/46.

¹⁵ Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli*, 6/40.

¹⁶ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 18b, 19a-b.

*Arûz-ı Türki*¹⁷ isimli risâle 1896 yılında basılmış olup toplam 25 sayfadan oluşan matbû bir eserdir. (Âlem Matbaası, Konstantiniyye 1313) Fâik Bey, bu eseri Ahmed Cevdet Paşa'nın teşviki ile yazmıştır.

Eser, arûzun Arap edebiyatında ortaya çıkışını ve daha sonraları İran edebiyatına geçişini anlatarak bu gelişim sürecine değinmiştir. Arap şiirinde zihafaların fazla olmasından dolayı beyiti oluşturan iki dizenin ölçü olarak birbirinden çok farklı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, dîvân şiirinde kullanılan ölçünün Fars şiirinden geldiğini de vurgulamıştır. Fâik Bey'e göre, Türkçe ölçü (hece) kullanılsaydı, yetenekli şâirler daha kolay bir gazel veya bir kasîde söyleme gücüne sahip olabilirdi. Bu düşünce de arûz ölçüsü kullananların, hece ölçüsü kullananlara nazaran daha fazla zorlandıklarını ifade etmektedir.¹⁸

3.2. Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye

Eser İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu 5054 numarası ile kayıtlıdır. 1882 yılında yazılmış olan, 142 varaktan oluşan ve müellif hattı olan yazma eserin ulaşılabilen tek nüshasıdır. *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye*, bir hadis şerhi olup bin hadis-i şerif şerhinden oluşmaktadır.

Fâik Bey eserini mensur olarak yazmıştır. Aynı zamanda herkesin anlayabileceği bir şekilde ve hadislerin anlamına zarar vermeden yazmaya gayret ettiğini belirtmiştir.¹⁹ *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye* güzel ahlak, zulmün kötülüğü, adaletin kudsiyeti, anne-babaya hürmet, ilme rağbet, mârifet ve fazîlet sahiplerine riâyet, yardımlaşma, birbirimizle iyi geçinme gibi konulardaki hadis-i şeriflerin tercümelerini ihtiva etmektedir.²⁰

Fâik Bey, yazmış olduğu bu hadis-i şerif şerhinde, istifâde ettiği kaynakların eserinin ilk varığında belirtmiştir. Eserin muhtevâsında bulunan hadisler

¹⁷ Arûz-ı Türki risalesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Abuzer Kalyon - Nebi Çelik, "Manastırlı Sâlih Fâik'in 'Türkçe Aruz' Eserinden Hareketle Aruzdan Kastedilen Şiir Ölçüsü", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 1/3 (Elazığ, 2017), s.40.

¹⁸ Sâlih Fâik, *Türkçe Arûz*, (Konstantiniyye: Âlem Matbaası, 1313), 3-4.

¹⁹ Sâlih Fâik, *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 5054), 2a.

²⁰ İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, 2/356.

Celâleddin Es-Suyûtî'nin *El-Câmiu'l-kebîr*'i, yine Suyûtî'nin *Câmiu's-sagîr*'i, şeyh El-Abdurraûf El-Münâvî'nin *Kunûzü'l-hakâik fi Ehâdîs-i Hayri'l-halâik*'i ve İmam Gazâlî'nin *İhyâu Ulûmi'd-dîn* adlı eserinden seçilen hadislerden oluşmaktadır.²¹ Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye* isimli bu eseri tarafımızdan çalışılmaktadır.

3.3. Peymâne

1896 yılında yazılan, 155 varaktan oluşan *Peymâne* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Yapılan katalog taramasında iki adet nüshası olduğu kayıtlı olan yazma eserin yalnızca tek nüshasına ulaşılabılmıştır. Bu nüsha İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu 1504 numarasında kayıtlıdır.

Fâik Bey'in Türkçe ve Farsça rubâîlerini içeren eser, ta'lik hatla yazılan ve müellif hattı olan bir nüshadır.

Peymâne, meşhur şâirlerin rubâîlerini içeren bir antolojidir.²² Eser klasik tertibe uygun olarak tevhid ile başlayıp na't ile devam etmiştir. Devamını devrin padişahı Sultan II. Abdülhamid'e yazılan bir medhiyye, Hasb-i Hâl ve İstitrâd başlıkları takip etmiş ve bu kısımdan sonra rubâîlere giriş yapılmıştır. Farsça rubâîler ile ilgili kısımda şu şâirlerin şîirleri bulunmaktadır:

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (ö.671/1273), Bâyezid-i Bistâmî (ö.233/848), Abdurrahman Câmî (ö. 897/1492), Abdulkâdir Bîdil (ö. 1132/1720), Kemâleddîn-i İsfahânî (ö. 671/1273), Ömer Hayyâm (ö. 525/1131), Feyzî-i Hindî (ö. 1003/1595), Örfî-i Şirâzî (ö. 1000/1591), Niyâzî (ö. 1931), Nef'î (ö. 1044/1635), Molla Câmî (ö. 897/1492), Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr (ö. 440/1049), Senâî (ö. 525/1131), Ferîduddin Attâr (ö. 617/1221), Celâleddin Devvânî (ö. 671/1273), Hâkânî (ö. 585/1190), Ali Şîr Nevâî (ö. 906/1501), İbn-i Yemîn (ö. 770/1368), Nef'î (ö. 1044/1635), Enverî (ö.?), Azmizâde Hâletî (ö. 1040/1631), Seyyid Nizam (ö. 956/1550), Mesûd-i Sa'd-i Selmân (ö. ?), Hüseyin-i Tebrîzî (ö. 1323/ 1906), Aşkî (ö. 981/1574), Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), Firdevsî

²¹ Sâlih Fâik, *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 5054), 1b- 2a.

²² İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, 2/357.

(ö. 410/1020), Hâfız-ı Şirâzî (ö. 792/1390), Râgıb Paşa (ö. 1176/1763), Şâh İsmail (ö. 930/1524), Mihrî Hâtûn (ö. 911/1506), Lâle Hâtûn (ö. 681/1283), Feyzullâh Sermed (ö. 1202/1788), Nev'izâde Atâyî (ö. 1044/1635), İmam Gazâlî (ö. 504/1111), Yavuz Sultan Selim (ö. 926/1520), (Urfalı) Şevket (ö. 1335/1917) ve Lutfullâh (ö. 921/1516).

Türkçe rubâiler başlığı altında bulunan şâirler ise şöyledir:

Nâbî (ö. 1123/1712), Fuzûlî (ö. 963/1556), Azmizâde Hâletî (ö. 1040/1631), Şeyh Gâlib (ö. 1213/1799), Râgıb Paşa (ö. 1176/1763), Ziyâ Paşa (ö. 1297/1880), Sultan IV. Murad (ö. 1050/1640), Dâmâd Mahmûd Celâleddin Paşa (ö. 1320/1903), Muallim Nâcî (ö. 1310/1893), Muallim Feyzî (ö. 1327/1910), Lebîb Efendi (ö. 1283/1867), Nahifî (ö. 1150/1738) ve Ağazâde Örfî Mahmûd (ö. 1191/1778).

Bunlarla birlikte, Fâik Bey'in eserinin büyük bir kısmını Farsça rubâilerin ve İran'lı şâirlerin oluşturması hem kendisinin şiir zevkinin ne kadar gelişmiş olduğunu hem de iyi derecede Farsça bildiğini göstermektedir.

3.4. Dîvân

Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan *Dîvân'ı* klasik usûle göre hazırlanmış bir dîvândır. *Dîvân'ın* müstensihî Seyyid Ahmed Tevfik Bey'dir (ö.1340/1922).

Dîvân' da 19 kasîde, 3 tercî-bend, 2 terkîb-bend, 2 mesnevî, 1 terbî, 1 tesdîs, 1 müstezâd, 8 şarkı, 2 lugaz, 23 kıt'a, 53 rubâî, 127 adet gazel, 11 tarih ve 7 müfredât olmak üzere toplam 260 şiir bulunmaktadır. *Dîvân'* da Farsça ve Arapça yazılan müstakil bir şiir ve beyitler de mevcuttur.²³

4. Manastırlı Sâlih Fâik *Dîvân'ına Dâir Bazı Dikkatler*

Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in *Dîvân'ı* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu 2579 numarasına kayıtlıdır. Ulaşılabilen tek nüsha olan bu *Dîvân'* da 53 adet rubâî bulunmaktadır. Bunların 5 tanesi Farsça olarak yazılmıştır.

²³ Manastırlı Sâlih Fâik Bey ve dîvânına dâir ayrıntılı bilgi için bk. Şebnem Çambel Kalço, *Manastırlı Sâlih Fâik ve Dîvânı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 290.

Fâik Bey, yazmış olduğu rubâîlerin pek çok mısraında kendisinin rubâî yazma konusunda mâhir olduğunu dile getirmiştir. Fâik Bey'in *Dîvân*'ından hariç üç eseri daha bulunduğunu belirtmiştik. Bu eserlerden *Peymâne*, tamamı rubâîlerden oluşan bir eserdir. Rubâî ile alakalı müstakil olarak böyle bir eserin varlığı, Fâik Bey'i bu hususta kendisini maharetli görmeye yöneltmiş olabilir.²⁴ Bunun bir örneği şu şekildedir:

Kim görse rubâ'ide bu hoş efhâmı
Taşdîk ider elbette benim da'vâmı
Fâ'ik n'ola ben dirsem eger 'aşrımdan
Meydân-ı rubâ'iniñ 'Ömer Hayyâm'ı²⁵

Bunların yanında Arapça ve Farsça'ya da hâkim olan Fâik Bey, yazmış olduğu şiirlerinde gerek aruzu gerekse de edebî sanatları ustalıkla kullanmıştır. Rubâîler, anlam bakımından açık ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.

Dîvân'da "Abdâlâne Bir Nutuk" başlığı altında bir devriye de bulunmaktadır. Devriyeler, kişinin mutlak varlıktan insana, insandan da aslına dönüşüne kadar geçirdiği devirleri konu edinir. *Dîvân*'daki 23 numaralı şiir, belirttiğimiz devir nazariyesine uygun olarak yazılmıştır. Şiirin ilk beyiti şöyledir:

Âlemleri seyran-ı pinhân oluben geldim
Bu kişver-i nâsûtâ mihmân oluben geldim²⁶

Pek çok farklı muhtevâlara sahip şiirleri bulunan Manastırlı Fâik Bey, *Dîvân*'ında bir sâkî-nâme de kaleme almıştır. Sâkî-nâmeler içki, içki meclisleri, meyhâne vb. hususları ihtivâ eder. Sâkî-nâmenin bir beyiti şöyledir:

Allâh için ey sâkî-i Cemşîd-i cezâlet
Kıl 'arz-ı cemâliñle bu şeb meclisi ihyâ²⁷

²⁴ Çambel Kalço, *Manastırlı Sâlih Fâik ve Dîvânı*, 39.

²⁵ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 59a.

²⁶ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 14b.

²⁷ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 16b.

Fâik Bey'in, *Dîvân*'ında 28 numaralı şiir hece vezni ile sadrâzâm Âlî Paşa için yazılmıştır. Ayrıca bu şiire "Medhiyye" başlığı verilmiştir. Tertip itibariyle kasideler arasında yer alan bu şiir, gerek abab-cccb-dddb şeklinde kâfiyenlenmesi, gerekse de hece vezni ile yazılmış olmasıyla Halk Edebiyatı nazım biçimlerinden koşmaya benzemektedir. Hece vezni ile yazılan bir şiirin kasideler kısmına alınması, Encümen-i Şuarâ'nın farklı uygulamalarından biri olabilir. Bu şiirin ilk ve son kıt'ası şöyledir:

1. *'Aşkîñ illerini hârâb eyleyen*
Çanlı kılıncıñîñ mâcerâsıdır
Şınk yürekleri yebâb eyleyen
*Gerçeğîñ oğları kaşîñ yâ'sıdır*²⁸

23. *Yalvaralım hemân ulu hâzrete*
Anı bağışlasın mülke millete
Hîdmetler eylesin dîne devlete
*Göñül arzûsı dil du 'â'sıdır*²⁹

Bu başlık altında değineceğimiz son husus Fâik Bey'in Hz. Ali'den istimdâd talebinde bulunmak maksadıyla yazdığı bir şiire "terecî" başlığı atmasıdır. Ayrıca öğüt ihtiva eden bir başka şiirine de "Mev'iza" başlığı vermiştir. Bilindiği üzere dîvan şiirinde bu şekilde farklı başlıklar atmak pek görülmemektedir. Bu durum, yukarıda da ifade ettiğimiz hece vezni ile yazılan şiirin kasideler arasına alınması gibi Encümen-i Şuarâ'nın kendine has farklılıklarından biridir. "Tereccî" isimli şiirin ilk beyitleri şöyledir:

1. *Oldım esîr-i sicn-i elem yâ 'Alî meded*
Etrâfım aldı zülmet-i ğam yâ 'Alî meded

²⁸ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 18b.

²⁹ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 19b.

2. *Bir ibn-i Mülcem eyledi kalb-i nizârımı*
*Âzurde-i sihâm-ı sitem yâ ‘Alî meded*³⁰

“Mev’iza” başlığını verdiği bir manzumesi de şu beyitle başlamaktadır:

1. *Ey behre-cuÿ-i ni ‘met-i dünyâ vü âhîret*
Olma ħarîs-i lezzet-i dünyâ vü âhîret

5. Manastırlı Sâlih Fâik Bey’in Hazîne-i Fünûn Dergisi’nde Yayımlanan Şiirleri

Fâik Bey’in *Dîvân*’ı haricinde devrin mühim dergilerinden biri olan Hazîne-i Fünûn dergisinde yayımlanan şiirleri de mevcuttur. Bu dergide yayımlanan şiirlerin bir kısmı *Dîvân*’da bulunmakla birlikte, *Dîvân*’da yer almayan şiirler de vardır.

Hazîne-i Fünûn dergisi II. Abdülhamid döneminde yayın hayatına başlamıştır. 1885-1896 yılları arasında yayımlanan bu dergi ilmî ve edebî bir dergidir. 1893 yılına kadar yalnızca ilmî yazılar içermekle birlikte 1893-1896 yılları arasında edebî yazılar da eklenerek haftada bir yayımlanmaya başlamıştır. Toplam 176 sayısı bulunmaktadır. Ayrıca derginin toplam sayfa sayısı 1500’ü aşmaktadır.³¹

İlmî yazılarda genellikle okuyucunun ufkunu açmaya yönelik tabiat, sağlık, coğrafya, eğitim, jeoloji, ahlak, tarih, din vb. konular işlenmiştir. Aslında dergiye ehemmiyet kazandıran edebî yazılardır. Bu kısımda edebiyat ve dil üzerine yazılar yazılmıştır. Özellikle derginin son yıllarında şiirler ve edebî yazıların arttığı görülmektedir. Hazîne-i Fünûn dergisinde yaklaşık 300 şâirin 1600’den fazla şiiri bulunmaktadır. Bu şâirler arasında ileride şöhret olacak derecede iyi şiir bilgisine sahip olan şâirlerin de amatör şâirlerin de şiirleri

³⁰ Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 8a.

³¹ M. Orhan Okay, “Hazîne-i Fünûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/ 135.

vardır. Şiir bilgisi iyi derecede olan şâirlerin büyük çoğunluğu dîvân şiiiri geleneğini şekil veya muhtevâ bakımından sürdürmek isteyen şâirlerdir. Bu şâirler arasında Hersekli Arif Hikmet, Koniçeli Musa Kazım (Paşa), Memduh Fâik, Manastırlı Sâlih Fâik, Yenişehirli Avni, Üsküdarlı İbrahim Hakkı gibi encümen-i şuarâ şâirlerinin yanı sıra Muallim Naci, Ali Rûhî, Şeyh Vasfi, Fâik Esad gibi yenilikçi şâirler de bulunmaktadır.³²

Aşağıda, Manastırlı Sâlih Fâik Bey'in dergide yer alan şiirleri bulunmaktadır. Bu şiirlerden *Dîvân'*da da mevcut olanlar yeri geldikçe dipnot ile belirtilmiştir.

[1]

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. *Zülf-i cânâneyi itdikce şabâ pîç-â-pîç*
Dil-i 'uşşâkı ider şevk u hevâ pîç-â-pîç
2. *Cânib-i kûyiñ ararken oldu ey cân-ı cihân*
İbre-i muzdarib-i kıble-nümâ pîç-â-pîç
3. *Zevkine vâkıf olupdular eger olmaz idi*
Mebhâs-ı 'aşkda fikr-i fuḳahâ pîç-â-pîç
4. *Bezm-i erbâb-ı tecemmülde bulundukca olur*
Sırr-ı zâhiddeki destâr-ı riyâ pîç-â-pîç
5. *Âh- ı mazlûm ile hem-râh olursa Fâ'îk*

³² Okay, "Hazîne-i Fünûn", 17/135-136.

Çekilür 'arşa kadar tîr-i du 'â' pîç-â-pîç

6. Hikmetiñ nazmunı tanzîrde bî-şübhe olur
Dest-i endîşede kilik-i şu 'arâ pîç-â-pîç³³

[2]

müstef'ilün müstef'ilün

1. Ey 'ârif-i 'âlî güher
Diğkatle eylerseñ nazâr
Zerrât-ı âlem ser-te-ser
Ser-dâde-i hükm-i kader
Bir gün olur ki hep geçer
Rü 'yâ olur her hayr u şer
Bâzâr-ı dehr içre meger
Geh kâr olurmuş geh zârâr
Evzâ '-ı çarh-ı kîne-ver
Böyle gelür böyle gider
Huz mâ şafâ da ' mâ keder³⁴

2. Ey vâkıf-ı sırr-ı kadem
Tavrında ol Haydar-şiyem
Olmağ dilerseñ dem be-dem

³³ Hazîne-i Fünûn Dergisi, Yıl: 1312, sy. 15, s. 217; Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 26b.

³⁴ Mutluluk vereni al, keder vereni bırak.

Âzâdelikle muğtenem
Çekseñ de şad renc ü elem
Hiç kimseye itme sitem
İsterseñ olmak muhterem
Vicdânıñ itme müttehem
Toğrı degil mi dir isem
Var ise aklıñ çekme ğam
Huz mā şafā da ' mā keder

3. Bak 'ālemiñ şu hāline
Halkıñ 'acib ahvāline
Aldanma çarhıñ āline
Ālāyiş-i ef'āline
Ne cāhına ne mālına
Ne şöret-i iqbāline
Şükr eyleye her hāline
Virmez şıkanı bāline
Düşme cihāñ iş'āline
'Ömriñ bak isti 'cāline
Huz mā şafā da ' mā keder

4. Ğamdan bulam dirseñ rehā
Ser-mest-i 'aşk ol dā'imā
Mey-hānededen olma cüdā
Var ise var anda şafā

Vā 'iz sözün it ber-hevā'
Pîr-i meye kıl iktidā
Bir şîşe mey bir dil-rübā
İhzāra eyle i 'tinā
Bu nuḡk-ı pāk-i dil-güşā
Virdiñ ola şubḡ u mesā
Huz mā şafā da ' mā keder

5. İt kalbiñi ilhām evi
Tā olmaya eşnām evi
Dünyā degil ārām evi
Her yanı bir evhām evi
Bu dāri şanma kām evi
Terk it bu nā-fercām evi
Kim sevse şu bed-nām evi
Gönlüñ ider ālām evi
Kıl ḡāneñi ikrām evi
Olsın dü kevn bayrām evi
Huz mā şafā da ' mā keder

6. Kalbiñ diger-guñ eyleme
Hırş ile Kārūñ eyleme
Dünyāya meftūn eyleme
Hüzñ ile meşhūn eyleme
Gel kendiñi dūn eyleme

Zilletle mağbûn eyleme
Âlâmıñ eفزün eyleme
Çeşmâniñü hûn eyleme
Gönlüñü mahzûn eyleme
A 'dâ'yi memnûn eyleme
Huz mâ şafâ da ' mâ keder

7. Ey dil vefâ-perver iseñ
Şem '-i ziyâ-güster iseñ
Hoş hulķ u nûk-aķter iseñ
Aķrâr ile hem-ser iseñ
Haķ luđfıña mazhar iseñ
Takdire fermân-ber iseñ
Fâ'ik er oğlu er iseñ
Gerd-i reh-i Haydar iseñ
Ėamdan rehâ ister iseñ
Bu pendimi diñler iseñ
Huz mâ şafâ da ' mâ keder ³⁵

[3]

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Cihân-ı ma 'rifete reh-nümâdır endişem
Sevâd-ı vahdete peyk-i hüdüdür endişem

³⁵ Hazîne-i Fünûn, Yıl: 1312, sy. 18, s. 265-266; Sâlih Fâik, Dîvân, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 15b-16a.

2. *Seher seher ider 'uşşāk-ı zāra bahş-ı safā*
Hezār-ı bāğ-ı şeh-i enbiyādır endişem
3. *Ümīd-i feyz-i dil-efrūz-ı 'aşk ile şeb u rūz*
Dahīl-i bār-geh-i Murtazā 'dır endişem
4. *Ne bīm-i dūzah u ne ārzū-yı zevk-i behişt*
Ķadem-nihāde-i rāh-ı rızādır endişem
5. *Meşām-ı ehl-i dili dem be-dem mu 'aţtar ider*
Nesīm-i ravzā-i āl-i 'abādır endişem
6. *Cenāb-ı mürşid-i 'aşka irādet eyleyeli*
Hemīşe mazhar-ı feyz-i Hudādır endişem
7. *'Aceb mi sūnbüle-i 'ucb u zerķi maħv itse*
Şerāre-efgen-i geşt-i riyādır endişem
8. *Ķubār-ı ğamla mükedder olur mıyım Fā'ik*
*Secencel-i dile 'ayn-i cilādır endişem*³⁶

[4]³⁷

³⁶ *Hazīne-i Fünūn*, Yıl: 1311, sy. 18, s. 266; Sālih Fāik, *Dîvān*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 40a-b.

³⁷ Faik Bey'in, Ahmet Cevdet Paşa'ya yazmış olduğu kasideden alınan bu şiirin tamamı 32 beyitten oluşmaktadır. *Hazine-i Fünun* dergisinde 25 ile 30 arası beyitler yayımlanmıştır.

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. *Bir ğamze ki hem-ĥâlet-i cellâd-ı kazâdır*
Andan dile ümmîd-i rehâ 'ayn-i ĥatâdır
2. *Ol küşte-i 'aşkı ki be-her ĥatre-i ĥünüm*
Gul-güne-i zeyl-i ufuk-i rüz-i cezâdır
3. *Dil-dâdeyim ol şûha ki ervâh-ı mükerrem*
Dâmânına ber-dâşte-i dest-i recâdır
4. *Taĥrîk-i leb-i şekve olur müceb-i ĥüsrân*
Ser-mâye-i dâd u sited-i 'aşk-ı rızâdır
5. *Şabr eyle gönül derd-i ser-i miĥnet-i 'aşka*
'Âşık olanıñ behresi şahbâ-yı belâdır
6. *Fâ'ik ğam-ı kevneyn ile olmam müte'essif*
*Dâreynde feryâd-resim âl-i 'abâdır*³⁸

[5]

Kasidenin tamamı ve ayrıntılı bilgi için bk. Şahmurat Arık, "Ahmet Cevdet Paşa'nın Kullandığı Mahlâslar ve Yayımlanmamış Bazı Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1, (Şubat 2017), 229.

³⁸ *Hazîne-i Fünûn*, Yıl: 1311, sy. 19, s. 283; Sâlih Fâik, *Dîvân*, (İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579), 30b.

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Olsa o gül-beden ne kadar bî-mecâl-i nâz
Gelmez nigâhuna yine bir dem kelâl-i nâz
2. Cûy-i sirişkiñ ile revân hâk-i pâyine
Şâyed ider temâyül o nev-res nihâl-i nâz
3. Terk it cidâli ey dil ezelde nasîb imiş
Vaz'-ı niyâz-ı âşîka ma 'şûka hâl-i nâz
4. Ey nev-niyâz-ı 'aşk-ı belâlar mübâregi
İtmekde çeşm ü ğamze yine kıl u kâl-i nâz
5. Vardır yine hezâr-ı dili şayda kudreti
Olsa o gül-beden ne kadar bî-mecâl-i nâz³⁹

[6]

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. O dem ki dîde-i maħmûrîña nigâh iderim
Piyâlesiz olurım mest âh iderim⁴⁰

³⁹ Hazîne-i Fünûn, Yıl: 1311, sy. 24, s. 189.

⁴⁰ Bu mısradaki vezin düşmektedir.

2. *Bağar cemâliñe âyât-ı şun' Hâkk'ı görür*
Serâçe-i dili pür-bāng-ı yâ ilâh iderim
3. *Sebât-ı 'aşkımu lâzımsa eylemek işbât*
Sirişk-i dâde-i giryânımı güvâh iderim
4. *Yerim cağım ise cennet-mişâl olur, ne zamân*
Hayâl-i güyiñ ile meyl-i hvâb-gâh iderim
5. *Hevâ-yı nefse uyup hayf kim habâb gibi*
Henüz bahr-i me 'âşide ben şinâh iderim⁴¹

[7]

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Geh mihre gâh mâha seni beñzedir gören

Mihr ile meh midir pederiñ mâderiñ seniñ⁴²

Sonuç

Çalışmamıza konu olan Manastırlı Sâlih Fâik Bey 19. yüzyılda yaşamış olan mutasavvıf bir şâirdir. Kendisi hakkında daha evvel müstakil bir çalışma yapılmaması onun hakkında bilgi edinmemizi zorlaştırmış olsa da elimizde bulunan kaynaklar ve *Dîvân'*ı vasıtasıyla bazı bilgilere ulaşılmıştır.

⁴¹ *Hazîne-i Fünûn*, Yıl:1312, sy. 40, s. 317.

⁴² *Hazîne-i Fünûn*, Yıl: 1312, sy. 40, s. 317.

Fâik Bey'in yazmış olduğu *Dîvân'ı* tasavvufî muhteviyâta sahiptir. Encümen-i Şuarâ şâiri olan Fâik Bey'in eserinde sebk-i hindî akımının izleri açıkça görülmektedir. *Dîvân'*da Encümen-i Şuarâ'nın da etkisiyle, klasik usulde olmayan bazı farklılıklar mevcuttur. Örneğin, şiirlere farklı başlıklar verilmesi, hece vezni ile şiir yazılması ve farklı nazım şekillerindeki şiirlere kasideler arasında yer verilmesi gibi farklı uygulamalar söz konusudur. Bunun haricinde Fâik Bey'in yazmış olduğu rubâilerde, kendisini iddialı beyitlerle övmüş olması da dîvânın genel muhtevasına bakıldığında göze çarpan bir husustur.

*Manastırlı Sâlih Fâik Dîvânı'*ndan anlaşıldığı üzere Fâik Bey, yaşamış olduğu dönemin ve içinde bulunduğu Encümen-i Şuarâ topluluğunun şiir ve sanat anlayışını yansıtan başarılı bir şâirdir diyebiliriz.

Kaynakça

- Aksoy, Hasan. "Hersekli Ârif Hikmet Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/233-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Arik, Şahmurat. "Ahmet Cevdet Paşa'nın Kullandığı Mahlâslar ve Yayımlanmamış Bazı Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1, (Şubat 2017), 219-234.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. çev. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2016.
- COA, Osmanlı Arşivi, *Yıldız Perakende Evrâkı Başkitâbet Dâiresi Mâruzâtı* [Y.Prk.Bşk.]. No. 41, Gömlek No. 15, 1a.
- Çambel Kalço, Şebnem. *Manastırlı Sâlih Fâik ve Dîvânı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- "Encümen-i Şuarâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/179-181. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Hazîne-i Fünûn Dergisi*, Edebiyat, sy. 19, s. 283-288, İstanbul, 1311.
- Hazîne-i Fünûn Dergisi*, Edebiyat, sy. 24, s. 189-191, İstanbul, 1311.
- Hazîne-i Fünûn Dergisi*, Edebiyat, sy. 15, s. 217-222, İstanbul, 1312.

Hazîne-i Fünûn Dergisi, Edebiyat, sy. 18, s. 265-278, İstanbul, 1312.

Hazîne-i Fünûn Dergisi, Edebiyat, sy. 40, s. 317-323, İstanbul, 1312.

İnal, İbnülemin Mahmûd Kemal. *Son Asır Türk Şâirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Kalyon, Abuzer - Çelik, Nebi. "Manastırlı Sâlih Fâik'in 'Türkçe Aruz' Eserinden Hareketle Aruzdan Kastedilen Şiir Ölçüsü", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 1/3 (Elazığ, 2017), 37-50.

Pakalın, Mehmed Zeki. *Sicill-i Osmanî Zeyli*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

Sâlih Fâik. *Türkçe Arûz*. Konstantiniyye: Âlem Matbaası, 1313.

Sâlih Fâik. *Dîvân*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 2579, 1a-60a.

Sâlih Fâik. *Elfiyye-i Seniyye fi'l-Âdâbi'l-Ahmediyye*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İbnülemin Mahmud Kemal İnal Koleksiyonu, 5054, 1a-145b.